



ISSN 3041-1793 Online

УДК 353.07:316.4-058.65(477)

[https://doi.org/10.52058/3041-1793-2026-4\(21\)-2275-2288](https://doi.org/10.52058/3041-1793-2026-4(21)-2275-2288)

**Трегубенко Галина Петрівна** кандидат наук з державного управління, доцент кафедри публічного управління, адміністрування та права Навчально-наукового інституту фінансів, економіки, управління та права Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», м. Полтава, <https://orcid.org/0009-0002-3545-7134>

## РОЛЬ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ УКРАЇНИ У СОЦІАЛЬНОМУ ЗАХИСТІ ТА АДАПТАЦІЇ КАТЕГОРІЙ ГРОМАДЯН, ПОСТРАЖДАЛИХ ВІД ВІЙНИ

**Анотація.** На основі проведеного аналізу автором досліджено роль органів місцевого самоврядування України у соціальному захисті та адаптації категорій громадян, постраждалих від війни.

Проаналізовано міжнародний досвід, який свідчить, що ефективність соціального захисту осіб, постраждалих від війни, значною мірою залежить від координації між місцевими органами влади, міжнародними гуманітарними організаціями та донорами.

Зазначено, що реалізація багатфункціональної грошової допомоги, обмін інформацією, адресний підхід до визначення потреб, а також активне залучення муніципалітетів до програм житлового забезпечення, працевлаштування та соціальної інтеграції сприяють прозорому розподілу ресурсів і швидшій адаптації постраждалих категорій населення.

Акцентовано, що соціальна робота під час війни базується на двох взаємодоповнюючих моделях: терапевтичній та моделі розширення прав і можливостей. Наголошено, що системна реалізація цих моделей забезпечує комплексний підхід до соціальної та психологічної підтримки, формує умови для економічної та освітньої інтеграції та дозволяє громадянам відновити власну автономію.

Окреслено ключові завдання органів місцевого самоврядування в процесі допомоги громадян, постраждалих від війни.

Доведено, що ефективна система соціального захисту в умовах війни повинна базуватися на комплексному, цілісному підході, який поєднує: забезпечення житлом, психологічну підтримку, соціальну інтеграцію, професійну підготовку та гендерно чутливі ініціативи, а також активне використання цифрових технологій. Роль органів місцевого самоврядування України у соціальному захисті та адаптації категорій громадян, постраждалих від війни є надважливою у цьому процесі.

**Ключові слова:** органи місцевого самоврядування, соціальний захист, адаптація, організація, підтримка населення, гендерний підхід, співпраця.

**Trehubenko Halyna Petrivna** Candidate of Public Administration, Associate Professor, Department of Public Administration and Law, Educational and Research Institute of Finance, Economics, Management, and Law, National University «Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic», Department of Public Administration and Law, Poltava, <https://orcid.org/0009-0002-3545-7134>

## THE ROLE OF UKRAINE'S LOCAL GOVERNMENT BODIES IN THE SOCIAL PROTECTION AND REINTEGRATION OF CITIZENS AFFECTED BY THE WAR

**Abstract.** Based on the analysis conducted, the author examines the role of Ukraine's local self-government bodies in providing social protection and support for groups of citizens affected by the war.

An analysis of international experience shows that the effectiveness of social protection for war victims depends to a large extent on coordination among local authorities, international humanitarian organizations, and donors. It is noted that the implementation of multifunctional cash assistance, information sharing, a targeted approach to needs assessment, as well as the active involvement of municipalities in housing, employment, and social integration programs contribute to the transparent distribution of resources and the faster adaptation of affected population groups.

It is emphasized that social work during wartime is based on two complementary models: the therapeutic model and the empowerment model. It is noted that the systematic implementation of these models ensures a comprehensive approach to social and psychological support, creates conditions for economic and educational integration, and enables citizens to regain their autonomy.

The key tasks of local government bodies in assisting citizens affected by the war have been outlined.

It has been demonstrated that an effective social protection system in wartime must be based on a comprehensive, holistic approach that combines housing provision, psychological support, social integration, vocational training, and gender-sensitive initiatives, as well as the active use of digital technologies. The role of Ukraine's local governments in the social protection and adaptation of citizens affected by the war is of paramount importance in this process.

**Keywords:** local government, social protection, adaptation, organization, community support, gender-sensitive approach, cooperation.

**Постановка проблеми.** Глобальні збройні протистояння спричинили нові виклики для цивільного життя та добробуту громадян, змушуючи людей



ISSN 3041-1793 Online

шукати тимчасовий прихисток і допомогу у надійніших областях країни. Багато сімей були змушені покинути власні оселі, зіткнувшись із дефіцитом помешкань, праці та основних сервісів, а також із ментальним та емоційним тиском, пов'язаним зі втратами й зміною звичного оточення. У такому випадку надзвичайно важливими є організаційні кроки, націлені на гарантування мінімальної сталості, відновлення буденного життя та пристосування до нових обставин.

Узгоджена діяльність установ, які надають підтримку, включно з освітніми заходами, порадами та можливостями працевлаштування, дозволяє людям повернути відчуття влади над власним існуванням, зберегти фізичне та душевне здоров'я, та увійти у спільноти, де вони тимчасово чи остаточно оселилися.

Цілісний метод до розв'язання цих питань стає особливо значущим у скрутних умовах, коли сходяться потреби у матеріальній підтримці, навчанні, кар'єрному зростанні та емоційній рівновазі. Застосування сучасних технічних рішень та налагодження зв'язків із різноманітними установами сприяє посиленню дієвості таких заходів та гарантує більш надійні наслідки для тих, хто опинився у скруті.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Важливі аспекти соціального захисту та адаптації категорій громадян, постраждалих від війни висвітлюються такими ученими як М. Бородійчук, І. Панов, Р. Попп, С. Сівков, Ю. Слободянюк та іншими. Однак, питання комплексної адаптивності громадян, ролі та участі у цьому процесі органів місцевого самоврядування України наразі ще вивчається та не достатньо висвітлено науковою спільнотою, окремі аспекти адаптації громадян до сучасних умов, у тому числі в умовах воєнного стану, поки що не систематизовані і розроблені не в повному обсязі.

**Мета статті** – дослідження ролі органів місцевого самоврядування України у соціальному захисті та адаптації категорій громадян, постраждалих від війни та вироблення рекомендацій щодо покращення становища та адаптації в суспільстві.

**Виклад основного матеріалу.** У часи війни в Україні органи місцевого самоврядування відіграють відповідальну роль у забезпеченні соціальної роботи та психологічної підтримки, громадян. Після того як відбулась незаконна анексія Автономної Республіки Крим та військова агресія на Донбасі у 2014 році, кількість людей, які полишили власні домівки, у серпні 2015 року склала 1,4 млн. осіб [8, с. 114-132]. З початку нової фази війни у 2022 році ця кількість постійно зростала [5, с. 102-112; 7, с. 228-235]. Мільйони людей залишили свої будинки без можливості повернутися, часто без основних ресурсів: без постійного заробітку, сезонного одягу, а також без медикаментів для хронічних захворювань.



У цьому контексті соціальна робота переважно здійснюється за допомогою двох моделей: терапевтичної моделі та моделі розширення прав і можливостей [4, с. 225-235; 5, с. 102-112; 6, с. 34-40]. Терапевтична модель зосереджена на реагуванні на кризи та пропонує ефективні методи допомоги тим, хто пережив травму, включаючи дослідження вразливості до стресу та використання практик, заснованих на доказах, для підтримки осіб з посттравматичним стресовим розладом [12, с. 7-26]. Громадські організації є вирішальним фактором у підтримці тих, хто пережив травму.

Модель розширення прав і можливостей спрямована на інтеграцію внутрішньо переміщених осіб (ВПО) у життя громади, захист їхніх прав та забезпечення соціальної справедливості. Це особливо важливо у воєнний час, оскільки ВПО стикаються з новими викликами, дискримінацією чи культурними бар'єрами. Соціальні працівники виступають мостами між ВПО та місцевими органами влади, допомагаючи їм отримати доступ до житла, працевлаштування, медичного обслуговування та освітніх послуг, тим самим сприяючи їхній психологічній стабільності та соціальній адаптації [11, с. 59-76; 12, с. 7-26].

Психологічна підтримка спрямована на полегшення стресу та травм, особливо для дітей, матерів та людей похилого віку. Дані досліджень показують, що три чверті переміщених осіб мають проблеми з психічним здоров'ям, половина перебуває у стані високого стресу, а приблизно 80% планують повернутися до України після війни [8, с. 114-132; 5, с. 102-112]. Щоб допомогти їм адаптуватися до нового середовища, місцеві органи влади координують свої дії із соціальними працівниками, неурядовими організаціями та міжнародними організаціями (зокрема з Міжнародною федерацією соціальних працівників та SOS Children's Villages), щоб забезпечити високопрофесійні послуги психологічної допомоги та соціальної підтримки [7, с. 228-235; 12, с. 7-26].

У довгостроковій перспективі органи державної влади, органи місцевого самоврядування, через освіту, професійну підготовку та можливості працевлаштування, забезпечують реінтеграцію внутрішньо переміщених осіб у громади, що допомагає розвивати їхню автономію та самостійність [5, с. 102-112; 6, с. 34-40; 10, с. 54-59]. Ці підходи можна поєднувати з психологічною підтримкою та соціальною роботою, оскільки стабільна соціальна інтеграція є вирішальним фактором у зменшенні психологічного стресу та сприяттві відновленню відчуття безпеки та гідності.

Одним із ключових напрямів соціального захисту та адаптації громадян, постраждалих від війни, є забезпечення житлом внутрішньо переміщених осіб. Після початку повномасштабних бойових дій різке зростання кількості переселенців створило значне навантаження на систему соціального захисту, через що органи місцевого самоврядування активно залучалися до вирішення



ISSN 3041-1793 Online

питань їх розміщення та інтеграції у приймаючих громадах [4, с. 225-235; 6, с. 34-40]. Місцеві органи влади у співпраці з центральними структурами організували тимчасове розміщення переселенців у приміщеннях соціальної інфраструктури – школах, гуртожитках, спортивних комплексах, адміністративних будівлях, а також у переобладнаних виробничих приміщеннях. Наприклад, у Львівській та Івано-Франківській областях університетські гуртожитки були швидко переобладнані для прийому внутрішньо переміщених сімей, що дозволило оперативно задовольнити їх базові потреби та створити умови для первинної соціальної адаптації [10, с. 54-59; 12, с. 7-26].

Крім тимчасових варіантів житла, органи місцевого самоврядування брали участь у створенні модульних містечок для внутрішньо переміщених осіб [5, с. 102-112; 8, с. 114-132; 7, с. 228-235]. Такі містечка розташовувалися у більш безпечних регіонах України та забезпечували переселенцям стабільні умови проживання. Наприклад, у Київській області було відкрито модульне містечко з автономними житловими блоками, доступом до медичних послуг та освітніх програм для дітей, що значно полегшувало інтеграцію переселенців у місцеві громади [10, с. 54-59; 12, с. 7-26]. Також активно використовувалися програми співпраці з громадськими організаціями та міжнародними структурами. ООН, Червоний Хрест та інші міжнародні партнери надавали матеріальну допомогу для облаштування житла, забезпечення меблями та побутовою технікою, а місцеві громади організували волонтерську підтримку та культурно-освітні заходи для переселенців [1; 2; 3]. Це сприяло не лише фізичному розміщенню людей, а й їх соціальній інтеграції, відновленню соціальних зв'язків та активному включенню у життя приймаючих громад.

Житлова підтримка є одним із базових інструментів соціального захисту постраждалих від війни, адже без забезпечення житлом неможливе повноцінне відновлення соціального статусу громадян. Органи місцевого самоврядування виконують координаційну функцію, забезпечуючи взаємодію державних та міжнародних структур, волонтерів і громадських організацій для комплексного облаштування житла та підтримки переселенців [4, с. 225-235; 6, с. 34-40; 7, с. 228-235; 10, с. 54-59; 12, с. 7-26].

Гендерний підхід є важливим елементом системи соціального захисту та процесів адаптації внутрішньо переміщених осіб в Україні, оскільки можливість пристосування до нових умов значною мірою визначається статтю та пов'язаними із нею соціально-економічними ролями. Оцінка соціально-економічного становища ВПО свідчить, що українські жінки серед ВПО демонструють швидші темпи пристосування до нових реалій порівняно з чоловіками [6, с. 34-40; 11, с. 59-76]. Жінки частіше працевлаштовуються, активніше налагоджують нові соціальні контакти та швидше відновлюються після психологічних наслідків війни, що сприяє їх глибокій інтеграції в приймаючі громади [4, с. 225-235; 12, с. 7-26]. Це гендерне розходження у

стратегіях адаптації підтверджується низкою досліджень, які показують вищу соціальну активність жінок у період переміщення та адаптації до нових умов. У такому контексті місцеві органи самоврядування виконують ключову функцію у створенні гендерно чутливих умов для адаптації ВПО. Саме ради місцевих громад та їх виконавчі органи розробляють і впроваджують муніципальні політики, що безпосередньо впливають на економічну й соціальну стабілізацію як чоловіків, так і жінок – ВПО [5, с. 102-112; 10, с. 54-59].

До ключових завдань органів місцевого самоврядування в цьому процесі належать:

1. Планування та впровадження програм сприяння працевлаштуванню з урахуванням гендерно обумовлених потреб [5, с. 102-112; 6, с. 34-40; 4, с. 225-235]. Зокрема, низка областей і громад запровадила місцеві ініціативи підтримки працевлаштування внутрішньо переміщених осіб, які передбачають допомогу у пошуку роботи, відшкодування витрат на переїзд до іншого міста, оплату оренди житла та надання гуманітарної допомоги тим, хто влаштовується на роботу в новому місці. Наприклад, в Луганській області органи місцевого самоврядування коригують або розробляють нові програми підтримки, що включають зазначені заходи, надаючи допомогу як чоловікам, так і жінкам серед ВПО у пошуку роботи та вирішенні житлових питань з урахуванням різних потреб залежно від статі, сімейного стану та інших обставин [7, с. 228-235; 12, с. 7-26].

2. Забезпечення доступу до соціальних, психологічних та медичних послуг шляхом співпраці з громадськими ініціативами та впровадження консультативних форматів у громадах [4, с. 225-235; 5, с. 102-112; 6, с. 34-40]. Місцеві органи влади утворюють або підтримують ради та комунікаційні платформи для ВПО – так звані ради ВПО, які виступають у ролі консультативно-дорадчих структур при місцевих адміністраціях із безпосередньою участю самих внутрішньо переміщених осіб. Такі утворення сприяють глибшому розумінню владою потреб переміщених сімей, зокрема жінок, багатодітних родин та осіб з інвалідністю, а також координують надання соціальних, правових, медичних і психологічних послуг. Зокрема, по всій Україні вже функціонує понад 800 подібних рад ВПО, які сприяють просуванню змін у місцевій політиці з метою полегшення доступу до послуг та вирішення проблем, з якими стикаються громади переміщених осіб [8, с. 114-132; 11, с. 59-76].

3. Сприяння ініціативам зі створення громадських мереж для внутрішньо переміщених осіб [5, с. 102-112; 8, с. 114-132; 7, с. 228-235]. Органи місцевого самоврядування налагоджують тісну співпрацю з місцевими НУО, благодійними фондами та волонтерськими ініціативами з метою формування систем підтримки та надання допомоги. Через ради ВПО акцент робиться на



ISSN 3041-1793 Online

забезпеченні участі самих переміщених осіб у процесах прийняття рішень та на розвитку їхніх лідерських і громадянських компетенцій; це має особливе значення для жінок і вразливих груп, які часто виступають як активні учасниці суспільного життя [12, с. 7-26; 11, с. 59-76]. Переважну більшість керівних позицій у таких радах обіймають жінки, що свідчить про їхню помітну роль у відновленні та розвитку громад.

4. Підтримка у створенні умов для започаткування власного бізнесу або проходження навчальних програм, розрахованих на різні категорії населення [5, с. 102-112; 6, с. 34-40; 10, с. 54-59]. Місцеві ради виступають платформою для організації чи залучення до тренінгів, курсів підвищення кваліфікації, професійної перепідготовки та бізнес-навчання, що сприяють інтеграції ВПО на ринку праці або започаткуванню власної справи. Такі ініціативи часто реалізуються у співпраці з міжнародними організаціями та фондами та включають гендерно чутливі елементи, наприклад, додаткові сесії підтримки жінок-підприємниць або допомогу матерям із маленькими дітьми [7, с. 228–235; 9]. Подібні рекомендації щодо впровадження гендерного підходу в локальні проекти містяться й у практичних посібниках для місцевих рад, підготовлених міжнародними партнерами, які допомагають громадам системно враховувати потреби різних груп населення під час планування та реалізації програм розвитку та працевлаштування.

Впровадження цифрових платформ у соціальні послуги дозволяє підвищити ефективність координації допомоги, оптимізувати збір і обробку даних про потреби населення, зменшити бюрократичне навантаження та забезпечити персоналізований підхід до надання послуг. Завдяки цифровим технологіям стає можливим надавати психологічну підтримку, організовувати освітні ініціативи та інформаційні кампанії, а також надавати гуманітарну допомогу та спеціалізовані сервіси для людей з особливими потребами, включно з дистанційними консультаціями, адаптивними навчальними програмами та ресурсами для реабілітації [6, с. 34-40; 8, с. 114-132]. Цифрові платформи також зменшують витрати на паперову документацію та дозволяють створювати індивідуальні соціальні послуги відповідно до конкретних потреб клієнтів.

Водночас існують виклики, пов'язані з обмеженим доступом до інтернету у віддалених населених пунктах, низьким рівнем цифрової грамотності, неточними даними під час онлайн-опитувань, питаннями конфіденційності та безпеки інформації, недостатньою поінформованістю соціальних працівників і отримувачів допомоги, а також складністю користування цифровими системами для старших людей та осіб з особливими потребами [9; 6, с. 34-40; 8, с. 114-132; 12, с. 7-26].

Дослідження підтверджують значні переваги цифровізації: цифрові інструменти полегшують взаємодію соціальних працівників із клієнтами,

ISSN 3041-1793 Online

зменшують бюрократичне навантаження та підвищують швидкість реагування на запити громадян. Автори демонструють, що онлайн-платформи психічного здоров'я забезпечують безпечну, конфіденційну та ефективну підтримку навіть у кризових умовах [12, с. 7-26; 6, с. 34-40]. Науковці зазначають, що цифровізація соціального забезпечення тісно пов'язана з діяльністю місцевих органів влади, водночас створюючи нові виклики, зокрема проблему цифрової нерівності [4, с. 225-235; 5, с. 102-112]. Підкреслюється позитивний вплив зручних цифрових інструментів на продуктивність соціальних працівників, водночас зазначається, що інформаційно-комунікаційні технології сприяють підтриманню стабільних відносин між соціальним працівником та клієнтом, забезпечуючи дистанційні та гнучкі консультації навіть у кризових ситуаціях [8, с. 114-132; 9; 12, с. 7-26]. Біженці та внутрішньо переміщені особи значною мірою покладаються на мобільні технології для доступу до освіти, працевлаштування та соціальних послуг [11, с. 59-76; 10, с. 54-59]. Цифрові платформи підвищують доступність соціальних працівників, забезпечують прозорість надання послуг і дозволяють моніторити ефективність програм у реальному часі [6, с. 34-40; 9].

Успішні практики включають портал «Дія», який надає доступ до соціальних і медичних послуг, психологічної підтримки та електронних документів; освітні матеріали «Цифрові технології для людей з інвалідністю», що допомагають користуватися цифровими інструментами для щоденного життя та отримання соціальної підтримки; соціальну освітню платформу Міністерства соціальної політики з курсами для надання соціальних послуг у кризових умовах та організації послуг у територіальних громадах; а також волонтерські та інформаційні платформи «Паляниця» та «Допомога Україна», які забезпечують мобілізацію волонтерів, поширення актуальної інформації, дистанційну психологічну підтримку та координацію допомоги для всіх категорій населення, включно з людьми з особливими потребами [4, с. 225-235; 5, с. 102-112; 8, с. 114-132; 11, с. 59-76].

Під час воєнного стану потреба населення в соціальній підтримці значно зросла, особливо серед внутрішньо переміщених осіб, ветеранів, військово-службовців та їхніх родин, а також малозабезпечених верств. За думкою Ю.Ю. Харчука та О.В. Оніщука, органи місцевого самоврядування виконують розширену соціальну функцію, оперативно перерозподіляючи кошти місцевих бюджетів відповідно до потреб громад і забезпечуючи пріоритетне фінансування для найбільш вразливих груп населення [10, с. 54-59].

Згідно з проведеним дослідженням, у 2023 році видатки місцевих бюджетів на соціальний захист зросли на 15 680,35 млн грн (53,7 %) порівняно з 2022 роком [10, с. 54-59]. Це пов'язано з розширенням функцій соціального захисту та посиленням підтримки внутрішньо переміщених осіб. Процес стабільного збільшення спостерігався також у фінансуванні соціального



ISSN 3041-1793 Online

захисту пенсіонерів: із 2021 до 2022 року ці видатки зросли на 315,12 млн грн (2,92 %), а у 2023 році – ще на 1 322,99 млн грн (11,92 %). Також значно зросли видатки на підтримку інших категорій населення, включаючи внутрішньо переміщених осіб та малозабезпечених. У період з 2022 до 2023 року цей показник збільшився на 1 227,91 млн грн (33,28 %), що свідчить про значну увагу та пріоритетність допомоги найбільш вразливим групам.

Органи місцевого самоврядування активно впроваджують як загальнодержавні, так і місцеві ініціативи підтримки населення. Зокрема, програми «муніципальна няня» та «гроші ходять за дитиною» надавали малозабезпеченим сім'ям фінансову допомогу для догляду за дітьми та їх оздоровлення, враховуючи потреби дітей з інвалідністю [2, с. 1-20; 11, с. 59-76]. Це підтверджують дослідження В.І. Ковальчука (2023), який наголошує на значному внеску таких проектів у соціальну адаптацію внутрішньо переміщених сімей [5, с. 102-112]. Крім того, місцеві органи забезпечували ветеранів і військовослужбовців регулярними виплатами та реалізовували напрями соціальної реабілітації на локальному рівні.

Через обмеженість бюджетних ресурсів необхідно постійно оцінювати ефективність видатків, враховуючи чисельність населення відповідних категорій, середній розмір виплат на одну особу та результати використання фінансової допомоги [10, с. 54-59; 11, с. 59-76]. Такі оцінки є важливим інструментом для вдосконалення політики місцевих органів влади та сприяють підвищенню соціального добробуту громадян у складних умовах воєнного часу

Досвід України у соціальному захисті ВПО знаходить паралелі у міжнародній практиці, де місцева влада також відіграє ключову роль. У багатьох державах, що стикалися з наслідками воєнних конфліктів, результативність допомоги значною мірою визначалась якісною координацією місцевих органів самоврядування з міжнародними партнерами. Ці партнери надавали фінансову підтримку, консультації та технічні ресурси [12, с. 7-26]. Такий спосіб взаємодії дозволяє владі на місцях швидко та ефективно реагувати на потреби внутрішньо переміщених осіб і інших вразливих категорій населення.

В міжнародній практиці значну увагу приділяють програмам багатофункціональної грошової допомоги, які реалізуються за підтримки міжнародних гуманітарних організацій [8, с. 114-132; 12, с. 7-26]. Зокрема, під координацією Управління ООН з координації гуманітарних питань реалізуються програми фінансової підтримки, спрямовані на задоволення базових потреб осіб, які постраждали від збройних конфліктів [12, с. 7-26]. Такий підхід надає місцевим органам влади змогу більш гнучко організувати соціальний захист, оскільки отримувачі допомоги самостійно визначають пріоритети використання коштів відповідно до власних потреб.

Важливим аспектом міжнародного досвіду є також налагодження механізмів обміну інформацією між державними структурами та міжнародними організаціями. У цьому контексті значну роль відіграє співпраця з Верховним комісаром ООН у справах біженців, яка сприяє створенню системи реєстрації отримувачів допомоги та координації соціальних виплат [12, с. 7-26]. Такий підхід допомагає запобігати дублюванню програм підтримки, забезпечує прозорість розподілу ресурсів та підвищує ефективність соціальної політики на місцевому рівні [2, с. 1-20; 11, с. 59-76].

Поряд із діяльністю міжнародних організацій важливим є досвід окремих держав, які стикалися з наслідками збройних конфліктів. Наприклад, у Боснії і Герцеговині після воєнного конфлікту значна частина повноважень щодо підтримки внутрішньо переміщених осіб була передана муніципалітетам [8, с. 114-132]. Місцева влада організувала програми забезпечення житлом, сприяла працевлаштуванню та координувала надання соціальних послуг у співпраці з міжнародними донорами, що сприяло швидшій інтеграції переселенців у приймаючі громади [12, с. 7-26].

Подібні методи використовувалися також у Хорватії, де органи місцевого самоврядування активно долучалися до відновлення житлового фонду, підтримки малого бізнесу та соціальної інтеграції осіб, які постраждали від війни [8, с. 114-132; 12, с. 7-26]. Місцеві громади забезпечували доступ до освітніх, медичних і соціальних послуг, а також реалізовували програми професійного навчання та перепідготовки для внутрішньо переміщених осіб.

Досвід Грузії показав ефективність активного залучення місцевої влади до довгострокових програм інтеграції внутрішньо переміщених осіб. Місцеві органи влади координували розміщення переселенців, підтримували їхню участь у місцевому економічному житті та забезпечували доступ до соціальної інфраструктури [8, с. 114-132]. Співпраця з міжнародними партнерами сприяла реалізації проєктів розвитку громад та створенню нових робочих місць.

Міжнародна практика свідчить, що ефективний соціальний захист осіб, які постраждали внаслідок збройних конфліктів, базується на комплексному підході [8, с. 114-132; 12, с. 7-26]. Він поєднує надання грошової допомоги, застосування адресного підходу для визначення потреб, активну взаємодію з міжнародними організаціями та залучення органів місцевого самоврядування до реалізації програм підтримки. Використання таких механізмів дозволяє швидше інтегрувати постраждалі категорії населення, забезпечує прозорий розподіл ресурсів і підвищує ефективність соціальної політики на місцевому рівні.

**Висновки.** У сучасних умовах глобальних збройних конфліктів, зокрема війни в Україні, соціальна та економічна ситуація громадян зазнає суттєвих змін, а численні виклики ставлять під загрозу базові права та життєвий



ISSN 3041-1793 Online

добробут населення. Масове переміщення людей, дефіцит житла, робочих місць та доступу до медичних і освітніх послуг створюють необхідність у комплексних і скоординованих заходах з боку держави, місцевих органів влади, громадських і міжнародних організацій. У такій кризовій ситуації особливо важливими стають механізми, що забезпечують не лише матеріальну підтримку, а й психологічну стабільність, соціальну адаптацію та відновлення відчуття безпеки і контролю над власним життям.

Місцеві органи самоврядування відіграють центральну роль у реалізації цих завдань. Вони координують діяльність державних структур, громадських ініціатив і міжнародних партнерів, що дозволяє оперативно реагувати на потреби внутрішньо переміщених осіб, ветеранів, малозабезпечених сімей та інших вразливих груп. Зокрема, органи влади організують тимчасове та модульне житло, забезпечують доступ до медичних і освітніх послуг, а також створюють умови для соціальної інтеграції ВПО у приймаючі громади. Такі заходи не лише задовольняють базові потреби, а й сприяють відновленню соціальних зв'язків, формуванню відчуття належності до громади та розвитку громадянської активності.

Соціальна робота під час війни базується на двох взаємодоповнюючих моделях: терапевтичній та моделі розширення прав і можливостей. Терапевтична модель дозволяє надавати допомогу особам, які пережили травматичні події, зокрема через практики, засновані на доказах, та роботу з посттравматичним стресовим розладом. Модель розширення прав і можливостей спрямована на інтеграцію ВПО у життя громади, захист їхніх прав та забезпечення соціальної справедливості. Системна реалізація цих моделей забезпечує комплексний підхід до соціальної та психологічної підтримки, формує умови для економічної та освітньої інтеграції та дозволяє громадянам відновити власну автономію.

Особливу увагу слід приділяти гендерному аспекту соціального захисту. Дослідження показують, що жінки серед ВПО демонструють вищу активність у процесі адаптації, швидше інтегруються у приймаючі громади та ефективніше використовують доступні ресурси. Гендерно чутливі програми, що впроваджуються місцевими органами влади, включають підтримку працевлаштування, професійне навчання, створення умов для розвитку власного бізнесу та соціальної активності жінок, особливо матерів та представниць вразливих груп. Це дозволяє зменшити нерівність у доступі до ресурсів, підвищує соціальну включеність та сприяє більшій стійкості громад.

Важливим інструментом підвищення ефективності соціальної допомоги органів місцевого самоврядування є цифровізація послуг. Цифрові платформи дозволяють оптимізувати координацію, персоналізувати підтримку, зменшувати бюрократичне навантаження та забезпечувати моніторинг потреб у реальному часі. Водночас виклики цифрової нерівності, низької цифрової



ISSN 3041-1793 Online

грамотності та обмеженого доступу до інтернету потребують додаткової уваги і розвитку спеціалізованих навчальних програм для різних категорій населення.

Фінансова підтримка соціальних програм демонструє пріоритетність держави та місцевих органів влади у забезпеченні добробуту громадян. Зростання видатків на соціальний захист, підтримку ВПО, пенсіонерів та малозабезпечених сімей свідчить про системний та комплексний підхід до задоволення соціальних потреб. Такі ресурси сприяють не лише матеріальній допомозі, а й довгостроковій адаптації, реінтеграції у громади та розвитку економічної самостійності населення.

Міжнародний досвід свідчить, що ефективність соціального захисту осіб, постраждалих від війни, значною мірою залежить від координації між місцевими органами влади, міжнародними гуманітарними організаціями та донорами. Реалізація багатофункціональної грошової допомоги, обмін інформацією, адресний підхід до визначення потреб, а також активне залучення муніципалітетів до програм житлового забезпечення, працевлаштування та соціальної інтеграції сприяють прозорому розподілу ресурсів і швидкій адаптації постраждалих категорій населення. Приклади Боснії і Герцеговини, Хорватії та Грузії демонструють, що поєднання державних та міжнародних зусиль дозволяє досягти стійких результатів у соціальній адаптації переселенців та забезпеченні їхніх прав

Таким чином, ефективна система соціального захисту в умовах війни повинна базуватися на комплексному, цілісному підході, який поєднує: забезпечення житлом, психологічну підтримку, соціальну інтеграцію, професійну підготовку та гендерно чутливі ініціативи, а також активне використання цифрових технологій. Роль органів місцевого самоврядування України у соціальному захисті та адаптації категорій громадян, постраждалих від війни є надважливою у цьому процесі. Покращення становища та адаптації в суспільстві сьогодні є однією з першочергових задач муніципальної влади. Тільки такий багаторівневий підхід здатний забезпечити оперативну допомогу, стабільність соціальної адаптації, відновлення почуття безпеки та гідності громадян, а також зміцнити стійкість суспільства перед викликами, що виникають у складних умовах воєнного часу та поствоєнного відновлення.

### **Література:**

1. Про правовий і соціальний захист осіб, постраждалих від сексуального насильства, пов'язаного із збройною агресією Російської Федерації проти України, та надання їм невідкладних проміжних репарацій : Закон України від 20.11.2024 № 4067-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4067-20#Text> (дата звернення: 05.04.2026).

2. Про соціальний захист та підтримку дітей, які постраждали внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України, та внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо впорядкування надання соціальних послуг та виплат : Закон України від



ISSN 3041-1793 Online

08.10.2024 № 3999-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3999-20#Text> (дата звернення: 05.04.2026).

3. Про соціальний і правовий захист осіб, стосовно яких встановлено факт позбавлення особистої свободи внаслідок збройної агресії проти України, та членів їхніх сімей : Закон України від 26.01.2022 № 2010-IX : станом на 4 квіт. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2010-20#Text> (дата звернення: 05.04.2026).

4. Панов І. В. Роль органів місцевого самоврядування в забезпеченні соціальних послуг в умовах збройного конфлікту. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2024. № 47. С. 225–235. URL: <https://doi.org/10.33216/2218-5461/2024-47-1-225-235> (дата звернення: 05.04.2026).

5. Попп Р., Бородійчук М.М. Роль місцевого самоврядування у підтримці та інтеграції внутрішньо переміщених осіб в умовах воєнного стану (досвід дрогобицької міської територіальної громади). *Problems of humanities History*. 2024. С. 102–112. URL: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.spec.9> (дата звернення: 05.04.2026).

6. Сівков С. В. Органи місцевого самоврядування як суб'єкти реінтеграції ветеранів війни в умовах особливого періоду. *Kyiv Law Journal*. 2025. № 1. С. 34–40. URL: <https://doi.org/10.32782/klj/2025.1.5> (дата звернення: 05.04.2026).

7. Слободянюк Ю. Роль органів місцевого самоврядування у процесі відбудови України в умовах воєнного стану: проблемні аспекти та перспективи публічного управління. *Теоретичні та прикладні питання державотворення*. 2024. № 31. С. 228–235. URL: <https://doi.org/10.35432/tisb312024314173> (дата звернення: 05.04.2026).

8. Havryliuk O. Socio-Economic Challenges of Integration and Spatial Distribution of War-Induced Internally Displaced Persons. *Demography and social economy*. 2024. № 1. С. 114–132. URL: <https://doi.org/10.15407/dse2024.01.114> (дата звернення: 05.04.2026).

9. Ihnatenko K., Sadzaglishvili S. The digitalization of social services in response to the war in Ukraine. *Social work and education*. 2023. Т. 10, № 3. URL: <https://doi.org/10.25128/2520-6230.23.3.2> (дата звернення: 05.04.2026).

10. Kharchuk Y., Onishchuk O. Budget financing of the social protection system in Ukraine under martial LAW. *Scientific Notes of Ostroh Academy National University, «Economics» Series*. 2024. Т. 1, № 35(63). С. 54–59. URL: [https://doi.org/10.25264/2311-5149-2024-35\(63\)-54-59](https://doi.org/10.25264/2311-5149-2024-35(63)-54-59) (дата звернення: 05.04.2026).

11. Miliukhina A., Rybchenko A. Державна соціальна політика: особливості і реалізація в Україні. *Studenckie Prace Prawnicze, Administratywistyczne i Ekonomiczne*. 2024. Т. 45. С. 59–76. URL: <https://doi.org/10.19195/1733-5779.45.5> (дата звернення: 05.04.2026).

12. Romaniuk J. R., Mamzer H., Farkas K. J. The transformation of social work in Ukraine before and during the war. *Society Register*. 2024. Т. 8, № 1. С. 7–26. URL: <https://doi.org/10.14746/sr.2024.8.1.01> (дата звернення: 05.04.2026).

### Referenses:

1. Verkhovna Rada Ukrainy. (2024). Pro pravovyi i sotsialnyi zakhyst osib, postrazhdaloykh vid seksualnogo nasylstva, poviazanoho iz zbroinoiu ahresiieiu Rossiiskoi Federatsii proty Ukrainy, ta nadannia im nevidkladnykh promizhnykh reparatsii [On legal and social protection of persons affected by sexual violence related to the armed aggression of the Russian Federation against Ukraine, and provision of urgent interim reparations]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4067-20#Text> (in Ukrainian)

2. Verkhovna Rada Ukrainy. (2024). Pro sotsialnyi zakhyst ta pidtrymku ditei, yaki postrazhdaly vnaslidok zbroinoi ahresii Rossiiskoi Federatsii proty Ukrainy, ta vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo vporidiukuvannia nadannia sotsialnykh posluh

ISSN 3041-1793 Online

та виплат [On social protection and support of children affected by the armed aggression of the Russian Federation against Ukraine, and amendments to certain legislative acts of Ukraine regarding the provision of social services and payments]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3999-20#Text> (in Ukrainian)

3. Verkhovna Rada Ukrainy. (2022). Pro sotsialnyi i pravovyi zakhyst osib, stosovno yakykh vstanovleno fakt pozbavlennia osobystoi svobody vnaslidok zbroinoi ahresii proty Ukrainy, ta chleniv yikhnikh simei [On social and legal protection of persons deprived of personal liberty as a result of armed aggression against Ukraine, and their family members]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2010-20#Text> (in Ukrainian)

4. Panov, I. V. (2024). Rol orhaniv mistsevoho samovriaduvannia v zabezpechenni sotsialnykh posluh v umovakh zbroinoho konfliktu [The role of local self-government bodies in providing social services in conditions of armed conflict]. Aktualni problemy prava: teoriia i praktyka, 47, 225–235. URL: <https://doi.org/10.33216/2218-5461/2024-47-1-225-235> (in Ukr)

5. Popp, R., Borodiichuk, M.M. (2024). Rol mistsevoho samovriaduvannia u pidtrymsti ta integratsii vnutrishnio peremishchenykh osib v umovakh voiennoho stanu (dosvid Drohobychskoi miskoi terytorialnoi hromady) [The role of local self-government in support and integration of internally displaced persons under martial law (experience of Drohobych city territorial community)]. Problems of Humanities History, 102–112. URL: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.spec.9> (in Ukrainian)

6. Sivkov, S. V. (2025). Orhany mistsevoho samovriaduvannia yak subiekty reintehratsii veteraniv viiny v umovakh osoblyvoho periodu [Local self-government bodies as subjects of war veterans' reintegration in special period]. Kyiv Law Journal, 1, 34–40. URL: <https://doi.org/10.32782/klj/2025.1.5> (in Ukrainian)

7. Slobodyaniuk, Yu. (2024). Rol orhaniv mistsevoho samovriaduvannia u protsesi vidbudovy Ukrainy v umovakh voiennoho stanu: problemni aspekty ta perspektyvy publicnoho upravlinnia [The role of local self-government bodies in the process of rebuilding Ukraine under martial law: problematic aspects and prospects of public administration]. Teoretychni ta prykladni pytannia derzhavotvorennia, 31, 228–235. URL: <https://doi.org/10.35432/tisb312024314173> (in Ukrainian)

8. Havryliuk, O. (2024). Socio-economic challenges of integration and spatial distribution of war-induced internally displaced persons. Demography and Social Economy, 1, 114–132. URL: <https://doi.org/10.15407/dse2024.01.114> (in English)

9. Ihnatenko, K., Sadzaglishvili, S. (2023). The digitalization of social services in response to the war in Ukraine. Social Work and Education, 10(3). URL: <https://doi.org/10.25128/2520-6230.23.3.2> (in English)

10. Kharchuk, Y., Onishchuk, O. (2024). Budget financing of the social protection system in Ukraine under martial law. Scientific Notes of Ostroh Academy National University, "Economics" Series, 1(35(63)), 54–59. URL: [https://doi.org/10.25264/2311-5149-2024-35\(63\)-54-59](https://doi.org/10.25264/2311-5149-2024-35(63)-54-59) (in English)

11. Miliukhina, A., Rybchenko, A. (2024). Derzhavna sotsialna polityka: osoblyvosti i realizatsiia v Ukraini [State social policy: features and implementation in Ukraine]. Studenckie Prace Prawnicze, Administratywistyczne i Ekonomiczne, 45, 59–76. URL: <https://doi.org/10.19195/1733-5779.45.5> (in Ukrainian)

12. Romaniuk, J. R., Mamzer, H., Farkas, K. J. (2024). The transformation of social work in Ukraine before and during the war. Society Register, 8(1), 7–26. URL: <https://doi.org/10.14746/sr.2024.8.1.01> (in English)

*Дата першого надходження статті до видання: 25.03.2026*

*Дата прийняття статті до друку після рецензування: 09.04.2026*